

Stanisława Kurek vel Kokocińska

Uniwersytet Łódzki, Katedra Informatologii i Bibliologii

e-mail: stanisława.kokocinska@uni.lodz.pl

 <https://orcid.org/0000-0001-5456-1856>

Julita Bartos, julita.bartos@edu.uni.lodz.pl

Justyna Biesiacka, justyna.biesiacka@edu.uni.lodz.pl

Antoni Figlewicz, antoni.figlewicz@edu.uni.lodz.pl

Karolina Graczyk, karolina.graczyk@edu.uni.lodz.pl

Nina Janikowska, nina.janikowska@edu.uni.lodz.pl

Kamila Koperska, kamila.koperska@edu.uni.lodz.pl

Kacper Kubicki, kacper.kubicki@edu.uni.lodz.pl

Karolina Lewandowska, karolina.lewandowska@edu.uni.lodz.pl

Miłosz Moszumański, milosz.moszumanski@edu.uni.lodz.pl

Krzysztof Pakrzywa, krzysztof.pakrzywa@edu.uni.lodz.pl

Karolina Róg, karolina.rog@edu.uni.lodz.pl

Julia Sobczak, julia.sobczak@edu.uni.lodz.pl

Marcin Szymański, marcin.szymanski@edu.uni.lodz.pl

Dominik Wawrzyńczyk, dominik.wawrzyńczyk@edu.uni.lodz.pl

Karolina Witczak, karolina.witczak@edu.uni.lodz.pl

Weronika Woicka, weronika.woicka@edu.uni.lodz.pl

Uniwersytet Łódzki, Katedra Informatologii i Bibliologii

Archiwizacja cyfrowa dziedzictwa Wybrana terminologia

DOI: <https://doi.org/10.18778/0860-7435.37.05>

Abstrakt: Opracowanie zawiera wybraną terminologię z zakresu archiwizacji dziedzictwa, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień archiwizacji cyfrowej. Jako materiały do słownika rzeczowego obejmuje hasła w grupach: (1) dziedzictwo piśmiennicze utrwalone na nośniku tradycyjnym, (2) stan

zachowania dziedzictwa piśmienniczego: badania i przeciwdziałanie zagrożeniom, (3) rodzaje dziedzictwa i jego chronienie, (4) archiwa: rodzaje, cechy, cele, (5) dziedzictwo cyfrowe: nowe wyzwania, (6) systemy, standardy, formaty zapisu/opisu plików. Podstawą do sporządzenia haseł była literatura naukowa (opracowania), treści zamieszczone w serwisach ważnych instytucji oraz dokumenty urzędowe. Przyczynkowe opracowanie powstało jako praca zbiorowa w toku zajęć konwersatoryjnych, realizowanych zgodnie z założeniami programu oraz efektami uczenia się przedstawionymi w sylabusie przedmiotu *Metody archiwizacji cyfrowej*.

Słowa kluczowe: archiwizacja cyfrowa, dziedzictwo piśmiennicze, dziedzictwo cyfrowe, proces digitalizacji, ochrona i dostęp do dziedzictwa

Wstęp

„Archiwizacja cyfrowa dziedzictwa, wybrana terminologia” to materiały do słownika rzeczowego. Prezentowane przyczynkowe opracowanie powstało jako praca zbiorowa w toku zajęć konwersatoryjnych, realizowanych zgodnie z założeniami programu oraz efektami uczenia się przedstawionymi w sylabusie przedmiotu *Metody archiwizacji cyfrowej* (2021/22).

Jako takie opracowanie spełniło swoje zadanie dydaktyczne, m.in. w obszarze wiedzy na temat dziedzictwa i konieczności jego chronienia dla przyszłych pokoleń przy wykorzystaniu technologii cyfrowych w działaniach, w które zaangażowane są instytucje publiczne.

Warto zauważyć, że uzyskany rezultat wspólnej pracy studentów pod kierunkiem prowadzącej zajęcia, mieści w sobie uporządkowany wycinek wiedzy na temat zagadnień związanych z archiwizacją informacji, promowaną i zalecaną przez instytucje międzynarodowe, wspieraną przez instytucje krajowe i wykonywaną przez biblioteki, archiwa czy muzea odpowiedzialne za dbanie o zgromadzone i przechowywane dziedzictwo.

Prezentując niniejsze opracowanie, polecamy je przede wszystkim Studentom, którzy chcą uzyskać jasno i przystępnie podane objaśnienia terminów z zakresu dyscyplin humanistycznych i z dziedziny technologii informacyjno-komunikacyjnych, działalności UNESCO i Wspólnoty Europejskiej w obszarze związanym z archiwizacją cyfrową. Przygotowane materiały rekomendujemy także Czytelnikom, którzy chcą podjąć dyskusję nad przedstawioną propozycją w celu jej ulepszenia i zwiększenia liczby haseł słownikowych.

Materiały „Archiwizacji cyfrowej dziedzictwa” liczą niespełna 100 haseł, które zostały pogrupowane alfabetycznie w sześciu następujących obszarach: (1) dziedzictwo piśmiennicze utrwalone na nośniku tradycyjnym, (2) stan zachowania dziedzictwa piśmienniczego: badania i przeciwdziałanie zagrożeniom, (3) rodzaje dziedzictwa i jego chronienie, (4) archiwa: rodzaje, cechy,

cele, (5) dziedzictwo cyfrowe: nowe wyzwania, (6) systemy, standardy, formaty zapisu/opisu plików. Liczba haseł w poszczególnych obszarach jest zmienna, jest także niewyczerpująca, tym niemniej starano się uwzględnić terminy kluczowe każdego z obszarów.

Z uwagi na czas trwania cyklu dydaktycznego (jeden semestr: ogółem 30 godzin) oraz stan osobowy grupy uczestniczącej w zajęciach (16 osób) przyjęto kryterium wyboru terminów zasadniczych, rezygnując z nazw własnych organizacji czy projektów związanych z dziedziną metod archiwizacji informacji.

Podstawą do sporządzenia haseł była literatura naukowa (opracowania), treści zamieszczone w serwisach ważnych instytucji uczestniczących w procesie archiwizacji dziedzictwa oraz dokumenty instytucji międzynarodowych i dokumenty instytucji krajowych. Hasło w prezentowanym opracowaniu składa się z wyrazu głównego i jego objaśnienia, informacji bibliograficznej (dane wykorzystanego źródła) oraz danych autorskich (inicjały). Opracowanie uzupełnia zestawienie bibliograficzne, oraz indeks haseł.

Inicjały autorów haseł oznaczają:

- (JBa) – Julita Bartos
- (JB) – Justyna Biesiacka
- (AF) – Antoni Figlewicz
- (KG) – Karolina Graczyk
- (NJ) – Nina Janikowska
- (KK) – Kamila Koperska
- (KKub) – Kacper Kubicki
- (KL) – Karolina Lewandowska
- (MM) – Miłosz Moszumański
- (KP) – Krzysztof Pakrzywa
- (KR) – Karolina Róg
- (JS) – Julia Sobczak
- (MSz) – Marcin Szymański
- (DW) – Dominik Wawrzyńczyk
- (KW) – Karolina Witczak
- (WW) – Weronika Woicka

**Dziedzictwo
piśmiennicze
utrwalone
na nośniku
tradycyjnym**

Destrukcja puszysta

rodzaj uszkodzenia przejawiający się pęcznieniem struktury książki (okładki i brzegi stron) z powodu działania pleśni.

Źródło: Wasilewska, 2004a.

(KKub)

Dokument

Według Zalecenia UNESCO (2015) **dokument** to obiekt zawierający treść informacyjną w postaci analogowej lub cyfrowej oraz nośnik tej treści. Dokument może być zachowany i zazwyczaj ma charakter ruchomy. Treść może obejmować znaki lub kody (np. tekst), obrazy (nieruchome lub ruchome) oraz dźwięki, które mogą być kopiowane lub migrowane. Nośnik może mieć istotne walory estetyczne, kulturowe lub techniczne. Związek pomiędzy treścią a nośnikiem może być różny – od incyden talnego po integralny.

Źródło: Zalecenie UNESCO..., 2015.

(WW)

Foksing

rodzaj uszkodzenia, które przejawia się występowaniem brązowych plam na powierzchni papieru, co ma związek z procesem produkcji wykorzystującym maszyny żelazne (utlenianie się cząstek żelaza).

Źródło: Wasilewska., 2004b.

(KP)

Kamienienie książki

rodzaj uszkodzenia przejawiający się twardnieniem bloku książki z powodu działania wody.

Źródło: Wasilewska, 2004a.

(KR)

Kwaśność papieru

charakterystyka papieru pod kątem określenia poziomu pH; kwasowość papieru wpływa na tempo niszczenia papieru.

Źródło: Sobucki & Czajka, 2006.

(KG)

Nietrwałość książki

nieodwracalna utrata właściwości fizycznych i chemicznych nośnika, np. papieru, (m.in. żółknienie, rozpadanie się kart).

Źródło: Wasilewska, 2004a.

(KG)

Nietrwałość książki: czynniki atmosferyczne

czynniki wywołujące niszczenie książki np. wilgoć, nadmierna suchość, silne działanie słońca, smog, zapylenie, tlen i ozon.

Źródło: Wasilewska, 2004a.

(NJ)

Nietrwałość książki: czynniki biologiczne

czynniki wywołujące niszczenie książki, takie jak pleśń, drobnoustroje, owady i gryzonie.

Źródło: Wasilewska, 2004a.

(JB)

Nietrwałość książki: działalność człowieka

zachowania człowieka wpływają niszcząco na książkę, np. podpalenia, nadmierna eksploatacja, wyrywanie kartek, tłuszczenie.

Źródło: Abdalaziz, 1992.

(MSz)

Papier archiwalny

Według normy PN-ISO-11108 [2001] przeznaczony jest na dokumenty i publikacje długotrwale przechowywane. Cechuje go wysoka wytrzymałość na warunki fizyczne (np. zginanie) i trwałość na warunki chemiczne.

Źródło: Parchańska-Puczek, 2014.

(KG)

Papier trwały

Według normy PN-EN ISO 9706: 2001 jest to papier bezkwasowy, przeznaczony na dokumenty. W swoim składzie nie zawiera ligniny oraz innych związków chemicznych utleniających się (lub ich występowanie jest „śladowe”, poniżej 1%). Charakteryzuje go dość długi czas użytkowania, dostępność na masową skalę oraz niski koszt nabycia.

Źródło: Parchańska-Puczek, 2014.

(KG)

Starzenie się papierów

skracanie okresu trwałości wskutek zmian właściwości fizycznych, chemicznych i mechanicznych.

Źródło: Wasilewska, 2004b.

(AF)

Trwały papier zob. Papier trwały

**Stan zachowania
dziedzictwa
piśmienniczego:
badania
i przeciwdziałanie
zagrożeniom**

**Badanie stanu zachowania
archiwaliów**

Badanie objęło trzy polskie archiwa (Archiwum Państwowe w Warszawie, Olsztynie i Poznaniu). Było one przeprowadzone metodą stanfordzką oraz fizykochemiczną w latach 2003–2005. Obiektem badań były papiery archiwalne z XIX–XX w. Przebadane zostały 1152 dokumenty, z których 24,8% sklasyfikowanych zostało jako dokumenty w stanie fatalnym i wymagającym natychmiastowego wycofania z użytkowania.

Źródło: Sobucki & Czajka, 2006.

(KG)

**Badanie stanu zachowania
zbiorów bibliotecznych**

Badanie przeprowadzone zostało w pięciu polskich bibliotekach (Biblioteka Narodowa w Warszawie, Biblioteka Jagiellońska w Krakowie, Książnica Pomorska w Szczecinie, Biblioteka Śląska w Katowicach, Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu). Było ono przeprowadzone metodą stanfordzką w latach 2001–2005. Obiektem badań były księgozbiory powstałe po 1800 roku. Przebadanych zostało 6 milionów książek, z których 17,4% sklasyfikowanych zostało jako księgozbiory w stanie fatalnym i wymagającym natychmiastowego wycofania z użytkowania.

Źródło: Sobucki, 2006.

(KG)

Konserwacja dokumentów: fumigacja

zabieg odkażania (dezynfekcji) przeprowadzany w komorach fumigacyjnych, z wykorzystaniem tlenu etylenu i dwutlenku węgla pod ciśnieniem, polegający na usuwaniu z powierzchni papieru drobnoustrojów oraz owadów.

Źródło: Odkażanie zbiorów...

(KR)

Konserwacja dokumentów: odkwaszanie papieru

zabieg neutralizacji substancji kwaśnych, realizowany w technologiach Book-keeper (do książek) przy użyciu tlenu magnezu, w technologii Neschen (C 900) (do arkuszy) w roztworze wodorowęglanu magnezu. W Polsce wykonywany m.in. przez Bibliotekę Narodową oraz Bibliotekę Jagiellońską.

Źródło: Sobucki, 2008.

(KP)

Konserwacja zabezpieczająca przechowywane zbiory

Wymaga uwzględnienia i przeglądu sytuacji pod kątem następujących czynników: stan techniczny budynku (instalacja wodno-kanalizacyjna, elektryczna, okna, oświetlenie), zabezpieczenie przed światłem słonecznym, rodzaj wyposażenia, warunki mikrobiologiczne, klimatyczne itp. Inne czynności mające na celu konserwację nieingerującą w strukturę materiałów bibliotecznych i archiwaliów to także czyszczenie, zmienianie warunków przechowywania.

Źródło: *Przygotowanie materiałów archiwalnych...* [online].

(KG)

Metoda analizy mikroskopowej

Sposób oceny składu włóknistego papieru (włókien lnu, bawełny, innych) i zawartości mas mechanicznych (ścieru drzewnego), kleju żywicznego i innych.

Źródło: Sobucki, 2006.

(JS)

Metoda fizykochemiczna

Sposób oceny stanu zachowania księgozbiorów, archiwaliów przez pomiar wartości pH papieru.

Źródło: Sobucki, 2006.

(JS)

Metoda stanfordzka

sposób statystyczny oceny stanu zachowania księgozbiorów, opracowany na Uniwersytecie Stanforda w latach 80. XX w.

Źródło: Sobucki, 2006.

(JBa)

Metoda stanfordzka: techniki

Postępowanie obejmujące obserwację i ocenę stanu książki pod kątem: stopnia zażółcenia papieru, stanu brzegów kart, obecnych rozdarć, stanu szycia, łączności z okładką, oraz przeprowadzenie testu na zginanie.

Źródło: Sobucki, 2006.

(NJ)

Zagrożona książka: zagrożenie dla zdrowia człowieka

Szkodliwy wpływ zaniedbanych księgozbiorów: zagrzybione, mogą wywołać schorzenie dróg oddechowych, alergie, zmęczenie oczu; groźne są owady, które przenoszą bakterie i wirusy, oraz gryzonie, które przenoszą choroby zakaźne.

Źródło: Skoczyńska, 2006.

(AF)

Rodzaje dziedzictwa i jego chronienie

Dziedzictwo dokumentacyjne

Według karty w sprawie zachowania dziedzictwa cyfrowego UNESCO, obejmuje pojedyncze dokumenty, które zostały wytworzone w ciągu wieków w formie analogowej i cyfrowej, posiadają znaczną i trwałą wartość dla kultury, kraju i całej ludzkości.

Źródło: Karta UNESCO...

(KG)

Dziedzictwo kulturalne

Obejmuje zabytki (m.in. budowle, dzieła monumentalnej rzeźby i malarstwa), zespoły (m.in. budowle zespolone z krajobrazem), miejsca zabytkowe (m.in. dzieła człowieka lub wspólne dzieła człowieka i przyrody)

Źródło: Konwencja UNESCO...

(KKub)

Dziedzictwo kulturowe

Według Zalecenia Komisji Europejskiej (2021) kluczowy element budowania europejskiej tożsamości oraz czynnik rozwoju gospodarki europejskiej (m.in. sektory kreatywne, turystyka kulturalna). Wyraża różnorodność kulturową krajów i regionów świata, stanowi „środek poszukiwania dróg porozumienia w regionach dotkniętych konfliktami na tle etnicznym lub religijnym”. Dziedzictwo kulturowe jest uważane za ważny czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego, środek poszukiwania dróg porozumienia w regionach dotkniętych konfliktami na tle etnicznym lub religijnym oraz za wyraz różnorodności kulturowej krajów i regionów świata.

Źródło: Zalecenie Komisji..., 2021.

(WW)

Dziedzictwo naturalne

Obejmuje pomniki przyrody (m.in. formacje fizyczne, biologiczne), formacje geologiczne i fizjograficzne (m.in. siedliska gatunków zwierząt i roślin), miejsca i strefy naturalne o ściśle wyznaczonych granicach.

Źródło: Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa... 1976.

(NJ)

i2010 Biblioteki Cyfrowe

Dokument programowy Komisji Wspólnot Europejskich ogłoszony w 2015 r. w sprawie utworzenia wirtualnej biblioteki europejskiej

Źródło: Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego..., 2005.

(KP)

Instytucje pamięci

W zaleceniu UNESCO w sprawie zachowania i dostępu do dziedzictwa dokumentacyjnego, w tym dziedzictwa cyfrowego (2015) wymienione zostały: archiwa, biblioteki, muzea oraz inne instytucje lub organizacje edukacyjne, kulturalne i badawcze.

Źródło: Zalecenie UNESCO..., 2015.

(AF)

„Kwaśny Papier”

wieloletni program rządowy realizowany w Polsce w latach 2000–2008, w celu ratowania w skali masowej zagrożonych zbiorów bibliotecznych i archiwalnych, obejmujący odkwaszanie i digitalizację.

Źródło: Sobucki, 2008.

(KG)

Lista dziedzictwa światowego

instrument oddziaływania Międzyrządowego Komitetu Ochrony Dziedzictwa

Kulturalnego i Naturalnego o Wyjątkowej Powszechnej Wartości. Rodzaje: Lista dziedzictwa światowego; Lista dziedzictwa światowego w niebezpieczeństwie. (DW)

Źródło: Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa... 1972.

(DW)

Lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego

Instrument oddziaływania Międzynarodowego Komitetu do spraw Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego. Rodzaje: Lista reprezentatywna niematerialnego dziedzictwa kulturowego; Lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego wymagającego pilnej ochrony.

Źródło: Konwencja UNESCO..., 2003.

(KKub)

Lista „Pamięci Świata”

instrument oddziaływania programu „Pamięć Świata”. Rodzaje: Światowa (Międzynarodowa) Lista Pamięci Świata, Regionalna Lista Pamięci Świata, Krajowa Lista Pamięci Świata.

Źródło: Międzynarodowa Lista Programu...

(JBa)

Lista „Pamięci Świata”: kryteria

Kryteria oceny kulturowej wartości dziedzictwa ustalone są przez Międzynarodowy Komitet Doradczy UNESCO. Uwzględniają one: znaczący wpływ na historię świata, wyjątkowy wkład w pojmowanie świata w danej epoce, wkład w rozwój światowej historii/kultury, istnienie szczególnych związków z życiem/dziełem osoby o wyjątkowym wkładzie w światową historię/kulturę. Prócz tego uwzględnia się kryterium wyjątkowej formy lub stylu, wyjątkowej wartości wykraczającej poza krąg kultury

narodowej, wyjątkowego stopienia integralności i unikalnego charakteru dzieła.

Źródło: General Guidelines..., 2021.

(JB, KKub)

Niematerialne dziedzictwo kulturowe

Zaliczają się tu: tradycje, zwyczaje, praktyki, umiejętności, sztuki widowiskowe przekazywane w kolejnych pokoleniach oraz odtwarzane przez wspólnoty społeczne, które grupy lub jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego.

Źródło: Konwencja UNESCO..., 2003.

(DW, KKub)

Organizacja ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego

Międzyrządowy Komitet Ochrony Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego o Wyjątkowej Powszechnej Wartości (Komitet Dziedzictwa Światowego), składający się z członków pochodzących z wyboru państw stron konwencji, ustala, aktualizuje i rozpowszechnia listy dziedzictwa światowego, to jest wykaz dóbr sporządzony na podstawie przyjętych przez siebie kryteriów, w oparciu o wykazy przedstawione przez Państwa Strony Konwencji (z dokumentacją miejsca położenia i znaczenia dóbr).

Źródło: Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa..., 1972.

(JB)

Organizacja ochrony dziedzictwa niematerialnego

Międzyrządowy Komitet do spraw Ochrony Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego, który składa się z przedstawicieli Państw Stron Konwencji w ustalonej liczbie pochodzących z wyboru poszczególnych państw. Państwa

Strony sporządzają rejestry (listy) dziedzictwa znajdujące się na ich terytorium na podstawie kryteriów ustalonych przez Komitet (podczas Zgromadzenia Ogólnego).

Źródło: Konwencja UNESCO..., 2003.

(KKub)

”Pamięć Świata”

Program w zakresie dziedzictwa dokumentarnego zainicjowany przez UNESCO w roku 1972, uzasadniony potrzebą działań służących zachowaniu dziedzictwa, zwiększeniu jego dostępności i budowaniu świadomości znaczenia. Obejmuje dokumenty przechowywane w bibliotekach i archiwach oraz „dokumenty zachowane w innej postaci”: dokumenty audiowizualne, nagrania w zapisie cyfrowym oraz tradycję ustną, której znaczenie jest różnicowanie regionalnie.

Źródło: Abdelaziz, 1992.

(KKub)

”Pamięć Świata”: organizacja prac

Międzynarodowy Komitet Doradczy, składający się z członków pochodzących z wyboru Dyrektora Generalnego UNESCO), ustala Listę Pamięci Świata, na podstawie wykazów przedstawionych przez Komitety Krajowe, uprawnione do zakładania własnych list dziedzictwa dokumentarnego.

Źródło: Abdelaziz, 1992.

(JB)

Archiwa: rodzaje, cechy, cele

Archiwum cyfrowe

Oznacza (1) zbiór materiałów zdigitalizowanych; (2) zbiór materiałów wytworzonych w formie cyfrowej (repozytorium); (3) system informatyczny, który „samodzielnie gromadzi, przechowuje i udostępnia informacje” (archiwum Internetu); (4) instytucję zobowiązaną do gromadzenia, przechowywania i udostępniania wszelkiego rodzaju materiałów cyfrowych. Często wykonuje ona też inne czynności związane z zarządzaniem materiałem cyfrowym (np. digitalizacja). Przykładem polskiego archiwum cyfrowego jest Narodowe Archiwum Cyfrowe powołane rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 6 lutego 2008 roku.

Źródło: Dudek & Kowalska (red.), 2010.

(WW)

Archiwum dokumentów elektronicznych

rozumiane jako rodzaj cyfrowych działań służby archiwalnej oznacza system teleinformatyczny, który umożliwia: (1) przekazywanie przez podmioty do archiwów państwowych dokumentacji w postaci elektronicznej wytworzonej w trakcie obsługi obywateli, (2) przyjęcie jej do systemu, (3) zabezpieczenie i (4) długoterminowe przechowywanie oraz (5) udostępnianie zainteresowanym.

Źródło: Archiwum dokumentów elektronicznych.

(MSz)

Archiwum Internetu

rodzaj baz źródłowych, na zawartość których składają się materiały pobrane z sieci jako zbiór adresów URL pogrupowanych według tematu, wydarzenia, obszaru lub adresów internetowych.

Źródło: Konopa, 2018.

(JBa)

Archiwum społeczne

Forma działalności, w ramach której gromadzone są zabytkowe oraz archiwalne dowody przeszłości. Utworzone archiwum zwykle jest zarządzane przez organizację lub instytucję pozarządową.

Źródło: Ziętał, 2012.

(JBa, MM)

Archiwum społeczne: cechy

Do specyficznych cech archiwum społecznego należą: (1) swoboda w kształtowaniu zasobu archiwalnego, która wpływa na jego niestaly charakter, (2) przewaga zbiorów nad zespołami; (3) istnienie zbiorów rozwijanych, do których wciąż napływają nowe materiały; (4) istnienie zbiorów zawierających wyłącznie kopie; (5) aktywne pozyskiwanie materiałów na przedpolu archiwalnym.

Źródło: Archiwa społeczne w Polsce..., 2016.

(KL)

Archiwum społeczne: cele

Archiwa społeczne powstają w celu gromadzenia materiałów historycznych od osób prywatnych oraz w celu kształtowania świadomości szerszych grup społecznych w zakresie wartości archiwalnych i ułotności tych źródeł. Archiwa społeczne zawierają: historię życia codziennego, dzieje lokalne, opowieści zwykłych ludzi.

Źródło: Ziętał, 2012.

(JBa, MM)

Archiwum społeczne: rodzaje materiałów

(1) nagrania, (2) dokumenty aktowe (materiały biograficzne, materiały działalności zawodowej, materiały działalności społeczno-politycznej, korespondencja, materiały rodzinne), (3) zbiory fotograficzne, (4) materiały audiowizualne

Źródło: Ziętał, 2012.

(JBa, MM)

Centralny Magazyn Mikrofilmów Archiwów Państwowych

Miejsce przechowywania wszystkich wykonanych mikrofilmów zabezpieczających utworzone w Narodowym Archiwum Cyfrowym. Instytucja ta dokonuje konwersji na taśmę mikrofilmową cyfrowych kopii wzorcowych, wytypowanych w porozumieniu z dyrektorami poszczególnych archiwów państwowych.

Źródło: Zarządzenie Nr 14 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych..., 2015.

(JB)

Repozytorium cyfrowe

System informatyczny i jego infrastruktura, który przeznaczony jest do długotrwałego przechowywania oraz udostępniania obiektów cyfrowych.

Źródło: Paradowski, 2010.

(JBa)

Dziedzictwo cyfrowe nowe wyzwania

Archiwizacja długoterminowa

Działania o charakterze technicznym, organizacyjnym, prawnym oraz ekonomicznym, podejmowane i realizowane w odniesieniu do archiwizowanych obiektów cyfrowych w celu ich zabezpieczenia przed uszkodzeniem, zapewnienia ich użyteczności i dostępności. Czas prowadzenia takich działań w teorii określa się jako czas nieskończony.

Źródło: Januszko-Szakiel, 2018.

(KR)

Autentyczność danych cyfrowych

Jeden z wymogów dotyczących ochrony dziedzictwa dokumentacyjnego; w tym celu zaleca się stosowanie technik, jak np.: podpis elektroniczny, znakowanie czasem dla zmigrowanych zasobów, metadane konserwatorskie.

Źródło: Program digitalizacji dóbr kultury..., 2009.

(MM)

Biblioteki cyfrowe

Uporządkowany zbiór zasobów cyfrowych udostępnianych publicznie online, złożony z „cyfrowych kopii książek i innych materiałów mających postać fizyczną, pochodzących z bibliotek i archiwów” oraz materiałów, „które powstały pierwotnie w formacie cyfrowym”.

Źródło: Komunikat Komisji..., 2005.

(MSz)

Cele digitalizacji

(1) cel konserwatorski rozumiany jako zabezpieczenie dziedzictwa i jego dalsza ochrona; (2) cel popularyzacyjny rozumiany jako najszerszy dostęp, wykorzystanie i promocja zdigitalizowanych materiałów i ich treści.

Źródło: Program digitalizacji dóbr kultury..., 2009.

(KP)

Crawlers

Roboty przeszukujące sieć, które pomagają w zautomatyzowaniu archiwizacji stron internetowych.

Źródło: Wilkowski, 2018.

(JBa)

Cyfrowa kopia bezpieczeństwa

kopia wzorcowa materiału zdigitalizowanego przechowywana wieczyście, przez co rozumie się kopię cyfrową materiałów archiwalnych o określonych parametrach sporządzoną w celu zabezpieczenia archiwaliów, niepodlegającą dalszej obróbce. W celu dodatkowego zabezpieczenia najcenniejszych materiałów dokonuje się konwersji cyfrowych kopii wzorcowych na taśmę mikrofilmową.

Źródło: Zarządzenie Nr 14 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych..., 2015.

(KW)

Cyfrowa kopia użytkowa

kopia cyfrowa materiałów archiwalnych sporządzona z kopii wzorcowej lub kopii wzorcowej z mikrofilmu. Tego rodzaju kopie przeznaczone są do udostępniania. Kopia użytkowa może być poddawana: (1) obróbce graficznej odpowiednio do jej przeznaczenia; (2) procesowi OCR (Optical Character Recognition), (3) innym procesom

zwiększającym czytelność lub ułatwiającym dostęp do treści.

Wykonanie kopii użytkowej nie może spowodować zmniejszenia jakości kopii wzorcowej ani też nie może zmieniać struktury katalogów i nazewnictwa plików kopii wzorcowej.

Źródło: Zarządzenie Nr 14 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych..., 2015.

(JBa)

Digitalizacja

Metoda ochrony dokumentów oraz forma ich upowszechniania, która polega na sporządzeniu kopii cyfrowej (odwzorowaniu) oraz przekształceniu do postaci cyfrowej analogowego zapisu dźwięku i obrazu.

Źródło: Program digitalizacji dóbr kultury..., 2009.

(MM)

Digitalizacja: etapy

(1) punkt "0"; (2) sporządzenie metadanych; (3) ocena i przygotowanie konserwatorskie; (4) kopiowanie; (5) kontrola jakości; (6) udostępnienie; (7) zabezpieczenie

Zob. też **proces digitalizacji**

Źródło: Digitalizacja. W: *Narodowe Archiwum Cyfrowe* [online].

(JBa)

Długoterminowe przechowywanie obiektów cyfrowych

Pod względem teoretycznym rozumie się jako czas nieskończony; aby to było możliwe wymagane jest zabezpieczenie danych (długa żywotność nośników, dywersyfikacja, migracja) oraz zapewnienie oprogramowania do odczytu.

Źródło: Program digitalizacji dóbr kultury..., 2009

(oprac. grupowe)

Dostępność dziedzictwa cyfrowego

Według Karty UNESCO w sprawie zachowania dziedzictwa cyfrowego (2003) jest to dostępność trwała, wolna od nieuzasadnionych ograniczeń, zapewniająca ochronę informacji wrażliwych i danych osobowych.

Źródło: Karta UNESCO..., 2003.

(oprac. grupowe)

Dziedzictwo cyfrowe

Wytworzone w formie cyfrowej oraz powstałe w wyniku konwersji na formę cyfrową zawartości źródeł analogowych.

Źródło: Karta UNESCO..., 2003

(WW)

Dzieło osierocone

termin użyty w dokumencie Komisji Wspólnot Europejskich pt. *i2010 Biblioteki cyfrowe* w odniesieniu do filmów lub książek, w przypadku których „określenie tego, kto jest posiadaczem praw autorskich, jest niemożliwe lub bardzo trudne”.

Źródło: Komunikat Komisji..., 2005.

(oprac. grupowe)

Europeana

Biblioteka, archiwum i muzeum cyfrowe Europy uruchomione 20 listopada 2008 roku. Na jej zasób składają się dzieła sztuki, książki, muzyka, filmy oraz wszelkie obiekty stanowiące dziedzictwo kulturowe Europy.

Źródło: Zalecenie Komisji Europejskiej w sprawie digitalizacji..., 2011.

(oprac. grupowe)

Integralność danych cyfrowych

Jeden z wymogów dotyczących ochrony dziedzictwa dokumentacyjnego; w tym celu zaleca się zapewnić integralność przez stosowanie określonych technik, np.: sumy kontrolne, podpis elektroniczny.

Źródło: Program digitalizacji dóbr kultury..., 2009.

(MM)

Internet Archive

Organizacja non-profit założona przez Brewster'a Kahle określana mianem biblioteki cyfrowej. Gromadzi archiwalne wersje witryn internetowych, posiada również zdigitalizowane wersje książek, nagrań dźwiękowych, wideo, obrazów oraz oprogramowania komputerowego.

Źródło: Konopa, 2018.

(NJ)

Kompresja

Proces mający na celu zmniejszenie objętości plików, stosowany w praktyce tworzenia zasobu biblioteki cyfrowej. W przypadku plików graficznych występuje kompresja stratna i bezstratna. Zakres strat jest ściśle powiązany ze stopniem kompresji oraz metodą; znaczenie ma również format graficzny w jakim zostaje zapisany plik (przykładowo różne modele kompresji mają pliki np. jpg czy tiff).

Źródło: Kompresja. W: *drukownia.pl*

(JS)

Konserwacja zasobów cyfrowych

Działania profilaktyczne zabezpieczające przed utratą zasobów cyfrowych z powodów takich jak zmiany generacji sprzętu (urządzeń), wymiana i starzenie się programów komputerowych, ograniczony czas trwałości nośników cyfrowych.

Źródło: Komunikat Komisji..., 2005; Zalecenie Komisji Europejskiej w sprawie digitalizacji..., 2011.

(KG)

Kopia wzorcowa

To kopia materiałów archiwalnych, wykonana w wysokiej jakości. Nie podlega dalszej obróbce. Zabezpieczaniem kopii wzorcowych zajmuje się Centralne Repozytorium Cyfrowe Archiwów Państwowych. Z wykonanych kopii wzorcowych tworzy się kopie użytkowe, w celu udostępniania materiałów archiwalnych.

Źródło: Zarządzenie Nr 14 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych..., 2015.

(KR)

Kopia wzorcowa z mikrofilmu

Kopia materiałów archiwalnych przeniesionych na taśmę mikrofilmową. Wykonywana jest, jeśli wcześniej nie stworzono kopii wzorcowej oryginału.

Źródło: Zarządzenie Nr 14 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych..., 2015.

(KR)

Krajowe centra kompetencji do spraw digitalizacji

instytucje wyznaczone przez Ministra Kultury odpowiednio do dziedziny działania: (a) w zakresie zasobów bibliotecznych – Biblioteka Narodowa; (b) zabytków – Narodowy Instytut Dziedzictwa; (c) zasobów audiowizualnych – Narodowy Instytut Audiowizualny (powstały w 2007 r. na bazie Polskiego Wydawnictwa Audiowizualnego założonego w 2005 r.), od 2016 r. FINA (powstała z połączenia NINA i Filmoteki Narodowej); (d) zasobów archiwalnych – Narodowe Archiwum Cyfrowe; (e) zasobów muzealnych – Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów (powstały z przekształcenia Ośrodka Ochrony Zbiorów Publicznych w 2011 r.).

Źródło: Program digitalizacji dóbr kultury..., 2009.

(KW)

Mechanizm OCR

Optyczne rozpoznawanie znaków, znane jako OCR (ang. *optical character recognition*) to; zestaw technik lub oprogramowanie służące do rozpoznawania znaków i całych tekstów w pliku graficznym o postaci rastrowej. Zadaniem OCR jest zwykle rozpoznanie tekstu w zeskanowanym dokumencie (np. papierowym formularzu lub stronie książki).

Źródło: Trembowiecki, 2014.

(JS)

Metadane obiektu cyfrowego

(1) metadane opisowe: opisują obiekt i służą do jego identyfikacji i wyszukiwania, np. autor, tytuł, słowa kluczowe; (2) metadane strukturalne: opisują relacje między obiektami i ich elementami, np. jak strony składają się na rozdziały, a rozdziały na książkę; (3) metadane administracyjne: dostarczają informacji, które pomagają w zarządzaniu obiektem; także informacje techniczne, jak np. rodzaj pliku, w którym został on zapisany.

Źródło: Paradowski, 2010.

(JS)

Metody digitalizacji

(1) Skanowanie, (2) fotografowanie cyfrowe, (3) przetwarzanie obrazu i dźwięku do postaci cyfrowej.

Źródło: Program digitalizacji dóbr kultury..., 2009.

(DW)

Naturalne dokumenty cyfrowe

Materiały utworzone w formie cyfrowej i mające wyłącznie postać cyfrową, zapisane na informatycznych nośnikach danych. Należą do nich: e-książki, e-czasopisma, programy, gry komputerowe, strony Internetowe, dokumenty administracji państwowej.

Źródło: Program digitalizacji dóbr kultury..., 2009.

(KKub)

Ochrona dziedzictwa dokumentacyjnego

Według Zalecenia UNESCO w sprawie zachowania i dostępu do dziedzictwa dokumentacyjnego, w tym dziedzictwa cyfrowego (2015 r.), wymaga stosowania technik, zabiegów, procedur i technologii w celu zachowania dokumentów i zawartych w nich informacji, zapewniając integralność, autentyczność i wiarygodność chronionego dziedzictwa.

Źródło: Zalecenie UNESCO... 2015.

(KW)

Ochrona zasobu cyfrowego

Rozumie się jako przechowywanie zasobu w sposób zapewniający bezpieczeństwo i nienaruszalność danych cyfrowych, a także jako używanie formatów umożliwiających korzystanie z dokumentów.

Źródło: Program digitalizacji dóbr kultury..., 2009.

(KR)

Parametry techniczne urządzeń skanujących

Do najważniejszych należą: (1) rozdzielczość (oznacza liczbę pikseli w poziomie oraz pionie); (2) format (oznacza maksymalną wielkość skanowanego obiektu); (3) głębia bitowa (oznacza dokładność odwzorowania koloru); (4) gęstość optyczna (oznacza zdolność skanera do rejestrowania szczegółów); (5) profile kolorów (sumiennosc skanera w oddaniu kolorów); (6) szybkość i wydajność (prędkość wykonania skanu); (7) niezawodność (możliwości tworzenia skanów).

Źródło: Paradowski, 2010.

(JBa)

Plik źródłowy

Obiekt cyfrowy, który powstał w procesie skanowania, zwykle zapisywany w formatach bezstratnych, np. TIFF. Objaśniany też jako każdy plik czytany poprzez program, zawierający dane do przetworzenia.

Źródło: Paradowski, 2010.

(JS)

Pola eksploatacji utworu cyfrowego

Obejmują (1) obszar utrwalenia, np. digitalizacja, zwielokrotnienie dokumentacji wizualnej muzealiów, (2) obszar rozpowszechniania, np. udostępnienie w Internecie obiektu cyfrowego (poprzez aplikację, stronę WWW, media społecznościowe).

Źródło: Wytyczne dotyczące pracy z obiektami dziedzictwa kulturowego...

(KG)

Proces digitalizacji

proces przekształcania informacji z formy analogowej na cyfrową. Obejmuje następujące czynności: (1) selekcja materiału przeznaczonego do digitalizacji, (2) niezbędne zabiegi konserwatorskie i przygotowanie źródła, (3) konwersja cyfrowa pierwotna, (4) zabezpieczenie kopii wzorcowej (zapis danych), (5) konwersja cyfrowa wtórna, czyli przetworzenie pod kątem udostępniania (zmiana formatu pliku na format do udostępniania; dodanie znaków wodnych).

Zob. też **digitalizacja: etapy**

Źródło: Zarządzenie Nr 14 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych..., 2015.

(KW, JBa)

Przetworzony plik źródłowy

Plik, w którym rezygnuje się z części informacji zawartej w pliku cyfrowym, jeśli uznaje się, że nie ma ona znaczenia dla zachowania istotnych cech obiektu, a zmiana pozwoli zmniejszyć rozmiary plików

Źródło: Paradowski, 2010.

(JS)

Rozdzielczość

cecha skanera wyrażona wielkością ppi (pixels per inch). Rodzaje: (1) rozdzielczość optyczna (fizyczna) oznacza zdolność skanera do odwzorowania obrazu obiektu; (2) rozdzielczość przestrzenna: określa zdolność urządzenia do odróżnienia rozmieszczonych blisko siebie szczegółów; (3) rozdzielczość interpolowana: informuje o sztucznym zwiększeniu rozdzielczości obrazu na podstawie obrazu istniejącego za pomocą skanera lub zewnętrznego programu graficznego.

Zob. też **parametry techniczne urządzeń skanujących**

Źródło: Trembowiecki, 2014.

(JS)

Skan

Definiowany jako plik rastrowy powstały w wyniku skanowania, który odwzorowuje jedną lub dwie strony książki lub czasopisma, fotografię, kartę pocztową itp.; rozumiany także jako jednostka biblioteczna złożona z wielu skanów.

Źródło: Program digitalizacji dóbr kultury..., 2009.

(oprac. grupowe)

Strategia długoterminowego przechowywania danych

Obejmuje zabezpieczenie danych (stosując m.in. odpowiednie nośniki i ich dywersyfikację, weryfikację, migrację danych, przechowywanie kopii w różnych miejscach) oraz zapewnienie ich odczytu (stosując m.in. formaty otwarte, emulacje, migrację danych z jednej technologii do drugiej).

Źródło: Program digitalizacji dóbr kultury..., 2009.

(MM)

Technika Web-Harvesting

gromadzenie materiałów cyfrowych (treści internetowych) przez uprawnioną instytucję zastępczo do czasu przekazania ich do przechowywania docelowego.

Źródło: Zalecenie Komisji w sprawie digitalizacji..., 2011.

(oprac. grupowe)

Technologie archiwizacji cyfrowej

W zaleceniu Komisji UE w sprawie wspólnej europejskiej przestrzeni danych na potrzeby dziedzictwa kulturowego (2011), wskazane zostały narzędzia i środki do uwzględnienia przez państwa członkowskie w krajowej strategii digitalizacji: technologia 3D, sztuczna inteligencja, rzeczywistość rozszerzona, przetwarzanie w chmurze, technologie danych i łańcuchów bloków. Ich stosowanie ma zapewnić wzrost efektywności procesu digitalizacji i ochrony zasobów cyfrowych, a także wzrost jakości treści cyfrowych w celu zapewnienia szerszego dostępu

oraz możliwości wykorzystania i ponownego wykorzystania zdigitalizowanych zbiorów.

Źródło: Zalecenie Komisji w sprawie wspólnej europejskiej przestrzeni danych..., 2021.

(KL)

Urządzenia skanujące

Urządzenia, łączące w sobie technologię aparatów cyfrowych i skanerów.

Źródło: Paradowski, 2010.

(JBa)

Wizerunek muzealium

Skan lub fotografia muzealium (inaczej określane jako cyfrowe odwzorowanie/reprezentacja cyfrowa/cyfrowa kopia).

Źródło: Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach..., 1997.

(KR)

Zachowanie trwałości dziedzictwa cyfrowego

obejmuje działania, jak: dobór i stosowanie metod utrzymania i ochrony dziedzictwa istniejącego w formie cyfrowej, przyjęcie niezbędnych uregulowań prawnych, podnoszenie świadomości środowisk decyzyjnych i szerokiego społeczeństwa w zakresie znaczenia dziedzictwa dokumentalnego.

Źródło: Karta UNESCO..., 2003.

(MSz)

Zagrożenie utratą dziedzictwa cyfrowego

Obejmuje starzenie się urządzeń i oprogramowania użytego do wytworzenia dziedzictwa oraz niepewność środków koniecznych do utrzymania i ochrony tego dziedzictwa.

Źródło: Karta UNESCO..., 2003.

(AF)

Zakres digitalizacji

Obejmuje obiekty dwuwymiarowe (np.: książki, czasopisma, materiały kartograficzne), dźwiękowe i audiowizualne, obiekty przestrzenne (np.: muzealne obiekty trójwymiarowe); a także obiekty wtórne (mikrofilmy).

Źródło: Program digitalizacji dóbr kultury..., 2009.

(MM)

Zespół ds. digitalizacji

Jednostka powołana przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (24 kwietnia 2006 r.) złożona z reprezentantów przedstawicieli środowisk bibliotek, archiwów, muzeów, jednostek naukowo-badawczych oraz wdrożeniowych, a także producentów najnowszej technologii jako organ odpowiedzialny za planowanie i koordynację procesów digitalizacyjnych. Z inicjatywy Zespołu ds. digitalizacji w 2007 roku powstało Krajowe Centrum Kompetencji ds. Digitalizacji, upoważnione do monitorowania procesów digitalizacji.

Źródło: Program digitalizacji dóbr kultury..., 2009.

(KW, KR)

Systemy. Standardy, formaty zapisu/opisu plików

Format otwarty zapisu danych cyfrowych

Format pliku niezależny od oprogramowania systemu, (kompatybilny z różnymi systemami będącymi w użyciu długoterminowo), zalecany do stosowania w procesie cyfryzacji przez Unię Europejską. Cechy i zalety formatu: (1) udostępniany bez ograniczeń mogących utrudniać ewentualne ponowne wykorzystanie pliku; (2) posiada jawną, ogólnodostępną specyfikację oraz strukturę nieograniczoną przez prawo; (3) dane cyfrowe zapisane w formacie otwartym mogą być bezpłatnie wykorzystane w dowolnym celu przez każdego użytkownika.

Źródło: Ustawa o otwartych danych..., 2021; Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady..., 2019.

(KL)

Formaty plików w projektach digitalizacyjnych

Zapis danych cyfrowych umożliwiający korzystanie z zasobów bibliotek i archiwów cyfrowych, np.: format **.tiff** (Tagged Image File Format) dla plików publikacji graficznych; **.jpeg** (Joint Photographic Expert Group) – dla wizualizacji muzealiów; **.pdf** (Portable Document Format) – dla plików publikacji tekstowych i hybrydowych.

Źródło: Program digitalizacji dóbr kultury..., 2009; Kowalska, 2007.

(oprac. grupowe)

Identyfikator Obiektów Cyfrowych (DOI)

znany jako DOI (Digital Object Identifier), PI (Persistent Identifier). Odróżnia jednoznacznie obiekty cyfrowe. Identyfikator jest nadawany dokumentom elektronicznym, Podobnie jak numer ISBN nadawany publikacjom zwartym, czy ISSN nadawany publikacjom ciągłym, jest daną stałą, niezależną od fizycznej lokalizacji pliku. Numer DOI może zostać przypisany każdemu dokumentowi w wersji elektronicznej: artykulowi, rozdziałowi z książki, periodykowi, zdjęciu, grafice, oprogramowaniu itp. Jeden identyfikator może zostać przydzielony tylko jednemu dokumentowi.

Źródło: Januszko-Szakiel, 2018.

(KL)

Otwarty System Archiwizacji (OSA)

System/program stworzony w odpowiedzi na potrzeby archiwów społecznych. Udostępniony nieodpłatnie (zob. <http://cas.org.pl>), pozwala na opracowanie i udostępnienie zbiorów w sposób zgodny ze standardami archiwalnymi.

Źródło: Otwarty System Archiwizacji.

(JBa)

Standard długoterminowego przechowywania danych

Znany jako OAIS (Open Archival Information System). Opracowany przez specjalistów z Consultative Committee for Space Data Systems (CCSDS), opublikowany jako norma ISO 14721:2003.

Źródło: Standard w zakresie archiwizacji publikacji elektronicznych.

(KK)

Standard metadanych na potrzeby zarządzania obiektami cyfrowymi

znany jako METS (Metadata Encoding and Transmission Standard). Powstał w 2001 roku przy wsparciu Digital Library Federation i Biblioteki Kongresu Stanów Zjednoczonych. Objąsniiony jako „konwencjonalna struktura danych opisująca wielowarstwowe obiekty bibliotek cyfrowych celem doręczenia uniwersalnej informacji w sposób metodyczny dopasowany do różnorodnych podmiotów”.

Źródło: Płoszajski, 2008, s. 73.

(JBa)

Standardy techniczne plików cyfrowych

Obejmują następujące parametry: (1) format; (2) rozdzielczość (wyrażona liczbą pikseli na cal, np. 300 ppi dla tekstów drukowanych bez ilustracji); (3) kolor / głębia koloru (wyrażona liczbą bitów na piksel, np. 8-bitowa skala szarości dla tekstów drukowanych z ilustracjami); (4) przestrzeń barw (konwertowanie obrazu na inny tryb kolorów, np. Adobe RGB 1998 dla odbitek fotograficznych barwnych).

Zob. też **rozdzielczość**; zob. też **parametry techniczne urządzeń skanujących**

Źródło: Katalog dobrych praktyk digitalizacyjnych dla obiektów bibliotecznych.

(MSz)

Standard wymiany informacji cyfrowej

znany jako OAI (Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting). Protokół powstał w 2002 r., został uznany za standard do stosowania w bibliotekach i archiwach cyfrowych.

Źródło: Biblioteka cyfrowa jako repozytorium OAI-PMH.

(KK)

System bezpieczeństwa archiwum cyfrowego

objaśniony jako „zestaw praw, zasad, reguł opisanych w formie zaleceń i procedur określających, w jaki sposób dane powinny być zarządzane i zabezpieczone, dystrybuowane wewnątrz archiwów, pomiędzy jego jednostkami organizacyjnymi [...]”.

Źródło: Januszko-Szakiel, 2018.

(KG)

Bibliografia

- Abdelaziz, Abid (1992). *Program UNESCO „Pamięć Świata”* [offline, archiwum wykładowcy].
- Adamus-Kowalska, Justyna (2011). *System informacji archiwalnej w Polsce Historia, infrastruktura, standardy i metody*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Archiwa społeczne w Polsce (stan obecny i perspektywy) (2016). *Karta.org* [online]. Pobrano 10 stycznia 2023 r., z: https://karta.org.pl/sites/default/files/archiwa_spoleczne_w_pol-sce.stan_obecny_i_perspektywy.pdf
- Archiwum dokumentów elektronicznych. W: *archiwa.gov* [online]. Pobrano 10 stycznia 2023 r., z: <https://archiwa.gov.pl>
- Biblioteka cyfrowa jako repozytorium OAI-PMH* [online]. Pobrano 10 stycznia 2023 r., z: <https://docs.pnc.pl/display/KB/Biblioteka+cyfrowa+jako+repozytorium+OAI-PMH>
- Derfert-Wolf, Lidia (2017). Archiwizacja Internetu. *Biuletyn EBIB*, 172 [online]. Pobrano 7 lutego 2023 r., z: <https://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/145/147>
- Digitalizacja. W: *Narodowe Archiwum Cyfrowe* [online]. Pobrano 8 stycznia 2023 r., z: <https://www.nac.gov.pl/archiwum-cyfrowe/digitalizacja/>
- Dudek, Paulina & Kowalska, Anna (red.) (2010). *Narodowe Archiwum Cyfrowe, wizja, projekt ludzie* [online]. Warszawa: Narodowe Archiwum Cyfrowe. Pobrano 7 lutego 2023 r., z: https://www.nac.gov.pl/wp-content/uploads/2015/05/NAC_wizja_projekt_ludzie_WWW.pdf
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie otwartych danych i ponownego wykorzystywania informacji sektora publicznego (2019). W: *EUR-LEX Baza aktów Unii Europejskiej* [online]. Pobrano 10 stycznia 2023 r., z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A32019L1024>
- General Guidelines of the Memory of the World (MoW) Programme (2021). W: *en.unesco.org* [online]. Pobrano 7 lutego 2023 r., z: https://en.unesco.org/sites/default/files/mow_general_guidelines_en.pdf
- Górska, Dominika (2018). Identyfikator DOI dla czasopisma naukowego. *Głos Akademicki*, 2 (263), 38 [online]. Pobrano 7 lutego 2023 r., z: https://www.bg.wat.edu.pl/images/pliki/glos_akademicki/2018/doi.pdf

- Januszko-Szakiel, Aneta (2018). Długoterminowa archiwizacja Polskich zasobów cyfrowych w teorii i praktyce. W: *Biblioteki i archiwa na jednolitym rynku cyfrowym* (s. 75–96). Poznań: Silva Rerum.
- Karta UNESCO w sprawie zachowania dziedzictwa cyfrowego (2003). W: *Archiwa Państwowe* [online]. Pobrano 29 listopada 2022 r., z: https://www.archiwa.gov.pl/wp-content/uploads/2022/02/Karta_UNESCO.pdf
- Katalog dobrych praktyk digitalizacyjnych dla obiektów bibliotecznych. W: *Biblioteka Narodowa* [online]. Pobrano 10 stycznia 2023 r., z: <https://bn.org.pl/download/document/1529562992.pdf>
- Kompresja. W: *drukowalnia.pl* [online]. Pobrano 10 grudnia 2022 r., z: <https://www.drukowalnia.pl/pomoc/kompresja-rozdzielczosc/>
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu ekonomiczno-społecznego oraz Komitetu Regionów, (2005). W: *EUR-LEX Baza aktów Unii Europejskiej* [online]. Pobrano 8 lutego 2023 r., z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/pl/TXT/?uri=CELEX:52005DC0465>
- Konopa, Bartłomiej (2018). Archiwa Internetu jako nowe bazy źródłowe. *Archiwa, Kancelarie, Zbiory*, 9 (11), 49–62 [online]. Pobrano 7 lutego 2023 r., z: <https://apcz.umk.pl/AKZ/article/view/AKZ.2018.003>
- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego (2003). W: *Polski Komitet ds. UNESCO* [online]. Pobrano 7 lutego 2023 r., z: https://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Konwencja_o_ochronie_dz_niemater_2003.pdf
- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r. przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury na jej siedemnastej sesji w 1972 r. (1972). Dz.U. 1976 nr 32 poz. 190.
- Kowalska, Małgorzata (2007). *Dygitalizacja zbiorów bibliotek polskich*. Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Międzynarodowa Lista Programu UNESCO „Pamięć świata”. W: *Polski Komitet ds. UNESCO* [online]. Pobrano 7 lutego 2023 r., z: <https://www.unesco.pl/komunikacja-i-informacja/lista-swiatowa/>
- Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (2009). *Program digitalizacji dóbr kultury oraz gromadzenia, przechowywania i udostępniania obiektów cyfrowych w Polsce 2009–2020*. Warszawa: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
- Odkazanie zbiorów. W: *Biblioteka UŁ* [online]. Pobrano 10 stycznia 2023 r., z: <https://www.uni.lodz.pl/oferta-biblioteki-ul>
- Otwarty System Archiwizacji. Panel OSA* [online]. Pobrano 10 stycznia 2023 r., z: <https://panel.osa.archiwa.org/>
- Paradowski, Dariusz (2010). *Dygitalizacja piśmiennictwa*. Warszawa: Biblioteka Narodowa.
- Parchańska-Puczek, Zofia (2014). *Trwały papier i bezpieczne opakowania. Wymagania stawiane opakowaniom do długotrwałego przechowywania zbiorów papierowych w świetle norm ISO 9706 i ISO 16245* [online]. Pobrano 30 października 2022 r., z: <https://beskidplus.com/public/upload/source/E-book%20Trwa%C5%82y%20papier%20i%20bezpieczne%20opakowania.pdf>
- Płoszajski, Grzegorz (red.) (2008). *Standardy w procesie digitalizacji obiektów dziedzictwa kulturowego*. Warszawa: Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej.

- Program digitalizacji dóbr kultury oraz gromadzenia przechowywania i udostępnienia obiektów cyfrowych w Polsce 2009–2020 (2009). W: *Narodowe Archiwum Cyfrowe* [online]. Pobrano 8 lutego 2023 r., z: <https://www.nac.gov.pl/wp-content/uploads/2015/05/Program-digitalizacji-2009-2020-1.pdf>
- Przygotowanie materiałów archiwalnych do przekazania do Archiwum. W: *Archiwum Narodowe w Krakowie* [online]. Pobrano 25 października 2022 r., z: <https://ank.gov.pl/co-ro-bimy/konserwacja-i-zabezpieczanie-materiałow/przygotowanie-materiałow-archiwalnych-do-przekazania-do-archiwum/>
- Rozporządzenie RM w sprawie krajowych ram interoperacyjności (2016). *Dz.U. 2016 poz. 1744* [online]. Pobrano 10 stycznia 2023 r., z: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20160001744>
- Skoczńska, Barbara (2006). Niebezpieczna książka. W: *Biblioteka Uniwersytecka KUL* [online]. Pobrano 7 lutego 2023 r., z: http://www.bu.kul.pl/niebezpieczna-ksiazka,art_10734.html
- Sobucki, Władysław (2006). Stan zachowania księgozbiorów powstałych po 1800 roku. W: Drewniewska-Idziak, B. (red.), *Stan zachowania polskich zbiorów bibliotecznych i archiwalnych z XIX i XX wieku*. Warszawa: Biblioteka Narodowa.
- Sobucki, Władysław (2008). Problematyka ochrony zbiorów z XIX i XX w. o podłożu z papieru. *Ochrona Zabytków*, 56/3 (242), 65–74.
- Sobucki, Władysław & Czajka, Anna (2006). Stan zachowania archiwaliów z XIX i XX wieku. W: Drewniewska-Idziak, B. (red.), *Stan zachowania polskich zbiorów bibliotecznych i archiwalnych z XIX i XX wieku*. Warszawa: Biblioteka Narodowa. Pobrano 15 października 2022 r., z: <https://docplayer.pl/7492452-Stan-zachowania-archiwaliow-z-xix-i-xx-wieku.html>
- Spectrum. Strona NIMOZ* [online]. Pobrano 20 stycznia 2023 r., z: <https://www.nimoz.pl/Standard-w-zakresie-archiwizacji-publikacji-elektronicznych.Open-Archival-Information-System-OAIS> [online]. Pobrano 10 stycznia 2023 r., z: <https://docplayer.pl/65964093-Open-archival-information-system-oais-standard-w-zakresie-archiwizacji-publikacji-elektronicznych.html>
- Szukaj w archiwach to zbiory archiwalne on-line. W: *Szukaj w Archiwach* [online]. Pobrano 10 stycznia 2023 r., z: <https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/>
- Trembowiecki, Aleksander (2014). *Digitalizacja dla początkujących*. Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
- Ustawa o otwartych danych i ponownym wykorzystywaniu informacji sektora publicznego (2021) *Dz.U. 2021 poz. 1641* [online]. Pobrano 10 stycznia 2023 r., z: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20210001641/T/D20211641L.pdf>
- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (1997). *Dz.U. 1997 nr 5 poz. 24* [online]. Pobrano 7 lutego 2023 r., z: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19970050024>
- Wasilewska, Jolanta (2004a). Chora książka: destrukcyjne czynniki biologiczne. W: *Biblioteka Uniwersytecka KUL* [online]. Pobrano 7 lutego 2023 r., z: http://www.bu.kul.pl/chora-ksiazka-destrukcyjne-czynniki-biologiczne,art_10737.html
- Wasilewska, Jolanta (2004b). Chora książka: starzenie się papierów. W: *Biblioteka Uniwersytecka KUL* [online]. Pobrano 7 lutego 2023 r., z: http://www.bu.kul.pl/chora-ksiazka-starzenie-sie-papierow,art_10735.html
- Wilkowski, Marcin (2018). Archiwa WEB'u otwarte na współpracę z użytkownikami. *Biuletyn EBIB*, 183 [online]. Pobrano 7 lutego 2023 r., z: <https://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/39/40>
- Wytuczne dotyczące pracy z obiektami dziedzictwa kulturowego w zakresie digitalizacji. Strona NI-MOZ* [online]. Pobrano 20 stycznia 2023 r., z: <https://www.nimoz.pl/>

- Zalecenie Komisji Europejskiej w sprawie digitalizacji i udostępniania w Internecie dorobku kulturowego oraz w sprawie ochrony zasobów cyfrowych (2011). W: *EUR-LEX Baza aktów Unii Europejskiej* [online]. Pobrano 8 lutego 2023 r., z: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:283:0039:0045:PL:PDF>
- Zalecenie Komisji (UE) 2021/1970 w sprawie wspólnej europejskiej przestrzeni danych na potrzeby dziedzictwa kulturowego (2021). W: *EUR-LEX Baza aktów Unii Europejskiej* [online]. Pobrano 10 stycznia 2023 r., z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:32021H1970>
- Zalecenie UNESCO w sprawie zachowania i dostępu do dziedzictwa dokumentacyjnego, w tym dziedzictwa cyfrowego (2015). W: *Archiwa Państwowe* [online]. Pobrano 29 listopada 2022 r., z: https://pamiecpolski.archiwa.gov.pl/wp-content/uploads/2013/09/broszura_ZALECENIA_UNESCO.pdf
- Zarządzenie Nr 14 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych w sprawie digitalizacji zasobu archiwalnego archiwów państwowych* (2015) [online]. Pobrano 10 stycznia 2023 r., z: https://wbh.wp.mil.pl/c/pages/atts/2022/2/bzaacznik_nr_3_zarzadzenie_nr_14_Naczelnego_Dyrektora_Archiwow_Panstwowych_z_dnia_31_sierpnia_2015.pdf
- Ziętal, Katarzyna (red.) (2012). *Archiwistyka społeczna. Poradnik*. Warszawa: Ośrodek KARTA.

Spis haseł

Archiwizacja długoterminowa.....	109	Dziedzictwo kulturalne	104
Archiwum cyfrowe	107	Dziedzictwo kulturowe	104
Archiwum dokumentów elektronicznych...	107	Dziedzictwo naturalne.....	105
Archiwum Internetu.....	107	Dzieło osierocone	111
Archiwum społeczne	108	Europeana.....	111
Archiwum społeczne: cechy	108	Foksing	100
Archiwum społeczne: cele	108	Format otwarty zapisu danych cyfrowych...	117
Archiwum społeczne: rodzaje materiałów .	108	Formaty plików w projektach	
Autentyczność danych cyfrowych.....	109	digitalizacyjnych.....	117
Badanie stanu zachowania archiwaliów.....	102	i2010 Biblioteki Cyfrowe	105
Badanie stanu zachowania zbiorów		Identyfikator Obiektów Cyfrowych (DOI).	118
bibliotecznych	102	Instytucje pamięci.....	105
Biblioteki cyfrowe.....	109	Integralność danych cyfrowych.....	111
Cele digitalizacji.....	110	Internet Archive	111
Centralny Magazyn Mikrofilmów		Kamienienie książki	100
Archiwów Państwowych.....	108	Kompresja.....	111
Crawlers	110	Konserwacja dokumentów: fumigacja	103
Cyfrowa kopia bezpieczeństwa	110	Konserwacja dokumentów:	
Cyfrowa kopia użytkowa.....	110	odkwaszanie papieru.....	103
Destrukcja puszysta.....	100	Konserwacja zabezpieczająca	
Digitalizacja.....	110	przechowywane zbiory.....	103
Digitalizacja: etapy	110	Konserwacja zasobów cyfrowych	112
Długoterminowe przechowywanie		Kopia wzorcowa.....	112
obiektów cyfrowych.....	110	Kopia wzorcowa z mikrofilmu	112
Dokument.....	100	Krajowe centra kompetencji do spraw	
Dostępność dziedzictwa cyfrowego.....	111	digitalizacji.....	112
Dziedzictwo cyfrowe.....	111	Kwaśność papieru	101
Dziedzictwo dokumentacyjne	104	„Kwaśny Papier”	105

<p>Lista „Pamięci Świata” ..... 105</p> <p>Lista „Pamięci Świata”: kryteria ..... 105</p> <p>Lista dziedzictwa światowego ..... 105</p> <p>Lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego ..... 105</p> <p>Mechanizm OCR ..... 112</p> <p>Metadane obiektu cyfrowego ..... 113</p> <p>Metoda analizy mikroskopowej ..... 103</p> <p>Metoda fizykochemiczna ..... 103</p> <p>Metoda stanfordzka ..... 103</p> <p>Metoda stanfordzka: techniki ..... 103</p> <p>Metody digitalizacji ..... 113</p> <p>Naturalne dokumenty cyfrowe ..... 113</p> <p>Niematerialne dziedzictwo kulturowe ..... 106</p> <p>Nietrwałość książki ..... 101</p> <p>Nietrwałość książki: czynniki atmosferyczne ..... 101</p> <p>Nietrwałość książki: czynniki biologiczne .. 101</p> <p>Nietrwałość książki: działalność człowieka 101</p> <p>Ochrona dziedzictwa dokumentacyjnego ... 113</p> <p>Ochrona zasobu cyfrowego ..... 113</p> <p>Organizacja ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego ..... 106</p> <p>Organizacja ochrony dziedzictwa niematerialnego ..... 106</p> <p>Otwarty System Archiwizacji (OSA) ..... 118</p> <p>”Pamięć Świata” ..... 106</p> <p>”Pamięć Świata”: organizacja prac ..... 106</p> <p>Papier archiwalny ..... 101</p> <p>Papier trwały ..... 101</p>	<p>Parametry techniczne urządzeń skanujących ..... 113</p> <p>Plik źródłowy ..... 114</p> <p>Pola eksploatacji utworu cyfrowego ..... 114</p> <p>Proces digitalizacji ..... 114</p> <p>Przetworzony plik źródłowy ..... 114</p> <p>Repozytorium cyfrowe ..... 108</p> <p>Rozdzielczość ..... 114</p> <p>Skan ..... 114</p> <p>Standard długoterminowego przechowywania danych ..... 118</p> <p>Standard metadanych na potrzeby zarządzania obiektami cyfrowymi ..... 118</p> <p>Standard wymiany informacji cyfrowej ..... 119</p> <p>Standardy techniczne plików cyfrowych ..... 118</p> <p>Starzenie się papierów ..... 101</p> <p>Strategia długoterminowego przechowywania danych ..... 115</p> <p>System bezpieczeństwa archiwum cyfrowego ..... 119</p> <p>Technika Web-Harvesting ..... 115</p> <p>Technologie archiwizacji cyfrowej ..... 115</p> <p>Urządzenia skanujące ..... 115</p> <p>Wizerunek muzealium ..... 115</p> <p>Zachowanie trwałości dziedzictwa cyfrowego ..... 115</p> <p>Zagrożenie utratą dziedzictwa cyfrowego ... 115</p> <p>Zagrożona książka: zagrożenie dla zdrowia człowieka ..... 103</p> <p>Zakres digitalizacji ..... 116</p> <p>Zespół ds. digitalizacji ..... 116</p>
---	--

Digital archiving of heritage: Selected terminology

ABSTRACT: The study contains selected terminology in the field of heritage archiving, with particular emphasis on digital archiving issues. As materials for the subject dictionary, it includes entries in the following groups: (1) written heritage recorded on a traditional medium, (2) state of preservation of written heritage: research and counteracting threats, (3) types of heritage and its protection, (4) archives: types, features, goals, (5) digital heritage: new challenges, (6) systems, standards, file recording/description formats. The basis for preparing the entries was scientific literature (studies), content posted on the websites of important institutions and official documents. The contributing study was created as a collective work during conversation classes, carried out in accordance with the program assumptions and learning outcomes presented in the syllabus of the Digital Archiving Methods subject.

KEYWORDS: digital archiving, written heritage, digital heritage, digitization process, preservation and access to heritage